

سیر تحولات ۵۰ ساله فناوری هسته‌ای

در ایران (۱۳۳۶-۱۳۸۶)

سرشناسه: علیخانی، مهدی، ۱۳۵۹.

عنوان و نام پدیدآور: سیر تحولات ۵۰ ساله فناوری هسته‌ای در ایران (۱۳۳۶-۱۳۸۶) / تألیف مهدی علیخانی.

مشخصات نشر: تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ۸۸۸ ص.

فروست: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛ ۶۷۸. تاریخ معاصر ایران؛ ۳۶

شابک: ۸۵۰۰۰ ریال؛ ۷-۴۱۷-۴۱۹-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: انرژی اتمی - ایران - سیاست دولت

موضوع: صنایع هسته‌ای - ایران - تاریخ

رده‌بند کنگره: ۱۳۸۸ س ۸ ع ۹۱۰۷ / TK

رده‌بندی دیویی: ۶۲۱ / ۴۸۰ ۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۹۳۰۱۷

انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

عنوان: سیر تحولات ۵۰ ساله فناوری هسته‌ای در ایران ۱۳۳۶-۱۳۸۶

تألیف: مهدی علیخانی

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۸۸

شمارگان: ۲۰۰۰ قیمت: ۸۵۰۰ تومان

حروف‌چینی و لیتوگرافی: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۹-۴۱۷-۷

ISBN: 978-964-419-417-7

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روبه‌روی پمپ بنزین اسدی، پلاک ۱۹۵۴.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی، صندوق پستی ۹۳/۳۸۹۶ تلفن: ۲۲۲۱۱۱۹۴ تلفکس: ۲۲۲۱۱۱۷۴

www.irde.ir

فهرست مطالب

مقدمه.....	۲۱

فصل اول

فناوری هسته‌ای و ضرورت‌های دستیابی ایران به انرژی هسته‌ای.....	۲۳
کاربردهای انرژی هسته‌ای.....	۲۷
الف) کاربردهای صلح‌آمیز انرژی هسته‌ای.....	۲۸
- کاربرد انرژی هسته‌ای در تولید برق.....	۲۸
- کاربرد انرژی هسته‌ای در پزشکی و امور بهداشتی.....	۳۱
- کاربرد تکنولوژی هسته‌ای در علوم پزشکی.....	۳۲
- کاربرد انرژی هسته‌ای در بخش کشاورزی و صنایع غذایی.....	۳۴
- کاربرد انرژی هسته‌ای در دسترسی به منابع آب.....	۳۵
- کاربرد تکنولوژی هسته‌ای در خاکشناسی.....	۳۵
- کاربرد انرژی هسته‌ای در بخش صنعت.....	۳۶
ب) کاربردهای نظامی انرژی هسته‌ای.....	۳۶
- طراحی بمب‌های هسته‌ای.....	۳۹
- بمب گداخت هسته‌ای.....	۳۹
- بمب‌های شکافت هسته‌ای.....	۳۹
- زیان‌های ناشی از انفجار بمب هسته‌ای.....	۴۰
ضرورت‌های دستیابی و حفظ فناوری هسته‌ای برای ایران.....	۴۰
دلایل اقتصادی ایران درخصوص کسب فناوری هسته‌ای.....	۴۳

- ۴۴..... (الف) دیدگاه‌های داخلی
- ۴۸..... (ب) دیدگاه‌های بین‌المللی
- ۴۹..... دلایل سیاسی - امنیتی ایران درخصوص کسب فناوری هسته‌ای
- ۴۹..... (الف) دیدگاه‌های داخلی
- ۵۰..... دکترین هسته‌ای ایران چیست؟
- ۵۵..... (ب) دیدگاه‌های بین‌المللی
- ۶۱..... نظر معتقدان به سلاح هسته‌ای

فصل دوم

- ۶۷..... ورود دانش هسته‌ای به ایران
- ۶۹..... ورود دانش هسته‌ای به ایران قبل از انقلاب
- ۷۵..... تأسیس نیروگاه‌های هسته‌ای در ایران
- ۷۶..... همکاری‌های هسته‌ای ویژه‌ی ایران و آمریکا
- ۷۷..... دوره‌ی اول
- ۷۸..... دوره‌ی دوم: سیاست نیکسون - کسینجر در قبال ایران
- ۷۹..... دوره‌ی سوم: جerald فورد
- ۸۴..... همکاری‌های هسته‌ای ویژه‌ی ایران و انگلیس
- ۸۷..... همکاری‌های هسته‌ای ویژه‌ی ایران و فرانسه
- ۹۰..... همکاری‌های هسته‌ای ویژه‌ی ایران و آلمان
- ۹۲..... تأسیس سازمان انرژی اتمی در ایران
- ۹۳..... شواهدی از تلاش رژیم پهلوی برای دستیابی به سلاح هسته‌ای
- ۹۵..... نکات مهم در زمینه‌ی فعالیت‌های هسته‌ای ایران قبل از انقلاب اسلامی
- ۹۷..... انرژی هسته‌ای در ایران پس از انقلاب اسلامی
- ۱۰۰..... تلاش برای تکمیل پروژه‌های هسته‌ای
- ۱۰۴..... پایان جنگ تحمیلی و آغاز پروژه‌های هسته‌ای
- ۱۱۰..... واگذاری تکمیل نیروگاه اتمی بوشهر به روسیه

خیز هسته‌ای ایران؛ «گلوله‌ای که از تفنگ شلیک شده»..... ۱۱۳

فصل سوم

از مطرح شدن پرونده‌ی ایران در صحنه‌ی بین‌المللی تا قطعنامه‌ی سوم شورای

امنیت (۱۷۴۷) در سال ۸۶..... ۱۲۳

جاسوسی گروهک منافقین..... ۱۲۵

ورود بازیگران بین‌المللی به مسئله‌ی هسته‌ای ایران..... ۱۳۲

اولین قطعنامه‌ی شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (شوک سپتامبر)..... ۱۳۷

ورود شورای عالی امنیت ملی به مسئله‌ی هسته‌ای..... ۱۴۵

بیانیه‌ی سعدآباد..... ۱۴۷

اظهاریه‌ی اکبر..... ۱۵۴

الف) تست گاز هگزا فلوراید اورانیوم..... ۱۵۴

ب) فرایند تبدیلات..... ۱۵۸

ج) آزمایش‌های مربوط به پلوتونیوم..... ۱۶۰

اجلاس نوامبر و مکانیسم ماشه..... ۱۶۲

امضای پروتکل الحاقی ۲+۹۳..... ۱۶۴

مسئله‌ی سانتریفیوژهای P۲..... ۱۶۶

مسئله‌ی آلودگی تأسیسات (غنی‌سازی در صمدبلا)..... ۱۶۹

اجلاس مارس و شکست توافقنامه‌ی بروکسل..... ۱۷۳

راه‌اندازی کارخانه‌ی تبدیل اورانیوم اصفهان (UCF)..... ۱۷۹

مسئله‌ی غنی‌سازی سوخت (PFEP) در نطنز..... ۱۸۲

اظهاریه‌ی هزار صفحه‌ای ایران در ماه مه..... ۱۸۴

شکست توافقنامه‌ی بروکسل و بازگشایی نطنز..... ۱۸۶

سبد تشویقی اروپا؛ «راه پیش رو»..... ۱۸۸

توافقنامه‌ی پاریس..... ۱۹۲

تشکیل کمیته‌ی راهبردی چهارجانبه..... ۱۹۵

- انتخابات نهمین دوره ریاست جمهوری و پیروزی دکتر احمدی‌نژاد ۲۰۶
- تغییر ترکیب تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای ایران ۲۱۳
- نامه‌ی ۱۳۱ صفحه‌ای ایران به البرادعی ۲۱۶
- فرافکنی اروپایی‌ها و فشار بر ایران ۲۱۹
- دعوت احمدی‌نژاد از جهان برای مشارکت در برنامه‌های هسته‌ای ایران ۲۲۲
- ۵+۱ و گزارش پرونده‌ی ایران به شورای امنیت سازمان ملل متحد ۲۲۷
- طرح غنی‌سازی در خاک روسیه ۲۲۹
- آغاز سال ۱۳۸۵ با تعیین ضرب‌الاجل ۳۰ روزه به ایران ۲۳۲
- خودکفایی در تولید سوخت هسته‌ای و دستیابی به چرخه‌ی کامل آن ۲۳۶
- گزارش البرادعی به شورای امنیت سازمان ملل ۲۴۰
- نشست ۵+۱ در پاریس ۲۴۲
- «اتحاد مثلث»: فرانسه، انگلیس و آلمان علیه ایران ۲۴۴
- «چماق و هویج»: بسته‌ی مشوق‌های ۵+۱ ..... ۲۴۸
- «قطعه‌نامه‌ی اول»: قطعه‌نامه‌ی ۱۶۹۶ شورای امنیت علیه ایران ۲۵۲
- نشست خبری لاریجانی درباره‌ی موضوع هسته‌ای ایران (۱۵ مرداد) ۲۵۷
- پاسخ ایران به بسته‌ی پیشنهادی گروه ۵+۱ ..... ۲۶۰
- افتتاح پروژه‌ی آب سنگین اراک ۲۶۳
- گزارش البرادعی به شورای حکام آژانس و شورای امنیت بر اساس قطعه‌نامه‌ی
۱۶۹۶ ..... ۲۶۵
- سفر «کوفی عنان» دبیرکل سازمان ملل به ایران ۲۶۶
- چهارگام دیپلماتیک ایران: «پارادایم مذاکره» ۲۶۹
- تصویب کلیات طرح تعلیق ورود بازرسان آژانس به ایران ۲۷۵
- مذاکرات لاریجانی - سولانا در وین (شهریور ۸۵) ۲۷۷
- حمایت سران جنبش عدم‌تعهد از فعالیت‌های صلح‌آمیز اتمی ایران ۲۷۹
- «قطعه‌نامه‌ی دوم»: قطعه‌نامه‌ی ۱۷۳۷ شورای امنیت علیه ایران ۲۸۰
- گزارش البرادعی در خصوص میزان پایبندی ایران به قطعه‌نامه‌ی ۱۷۳۷ ..... ۲۸۵
- کاهش نسبی از کمک‌های فنی آژانس انرژی اتمی به ایران ۲۸۶

«قطعه‌نامه‌ی سوم»: قطعه‌نامه‌ی ۱۷۴۷ شورای امنیت علیه ایران ۲۸۸

فصل چهارم

نقش بازیگران بین‌المللی در مواجهه با پرونده‌ی هسته‌ای ایران ۲۹۹

مقدمه ۳۰۱

۱- ایالات متحده‌ی آمریکا ۳۰۳

۱-۱- سیاست کلی آمریکا ۳۰۵

۱-۲- دولت بیل کلinton ۳۰۷

۱-۳- دولت جرج دبلیو بوش ۳۱۰

الف) رفتار استراتژیک: ۳۱۹

ب) رفتار تاکتیکی: ۳۲۰

محور سیاست‌های مهار و تحریم آمریکا در قبال فعالیت‌های هسته‌ای ایران ۳۲۱

- فشار بر کشورها و شرکت‌های بزرگ ۳۲۲

- ترویج ایران هراسی ۳۲۳

- موج‌آفرینی رسانه‌ای ۳۲۴

- سازوکارهای حقوقی ۳۲۴

- فشار بر ارکان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی ۳۲۵

نگاهی گذرا بر نقش آمریکا در پرونده‌ی هسته‌ای ایران در آژانس بین‌المللی انرژی

اتمی ۳۲۶

- بررسی نقش آمریکا در صدور اولین گزارش دبیرکل آژانس بین‌المللی انرژی

هسته‌ای ۳۲۶

- بررسی نقش آمریکا در اولین اجلاس هی شورای حکام در مورد فعالیت‌های

هسته‌ای ایران ۳۲۷

- بررسی ابعاد مختلف استراتژی آمریکا در سومین اجلاس هی شورای حکام ۳۲۸

- بررسی نقش آمریکا در اجلاس هی پنجم شورای حکام ۳۲۸

- بررسی مواضع آمریکا و تلاش این کشور برای ارجاع پرونده‌ی هسته‌ای ایران

به شورای امنیت ۳۲۹

- ۳۲۹..... - بررسی نقش آمریکا در اجلاس‌های ششم شورای حکام
- ۳۳۰..... - نقش ایالات متحده آمریکا در اجلاس‌های ژنو
- ۳۳۰..... ۲- کشورهای اروپایی
- ۳۳۲..... مدل‌های رفتاری اروپا
- ۳۳۹..... بررسی نقش اروپا در پرونده‌ی هسته‌ای ایران
- ۳۴۵..... ۳- روسیه
- ۳۵۸..... بررسی نقش روسیه در پروژه‌ی هسته‌ای ایران
- ۳۶۱..... دیدگاه بین‌المللی درخصوص سیاست روسیه در پروژه‌ی هسته‌ای ایران
- ۳۶۱..... (الف) علل تأخیر راه‌اندازی نیروگاه بوشهر از نگاه رسمی و غیررسمی
- ۳۶۸..... (ب) طرح روسیه در پروژه‌ی هسته‌ای ایران
- ۳۷۲..... ۴- چین
- ۳۸۲..... ۵- جنبش عدم تعهد (نم)
- ۳۸۴..... غیرمتعهدان و اجلاس‌های شورای حکام
- ۳۸۴..... بررسی نقش و عملکرد کشورهای غیرمتعهد در جلسه‌ی اول شورای حکام
- ۳۸۵..... بررسی اقدامات و نقش غیرمتعهدان در جلسه‌ی دوم شورای حکام
- ۳۸۵..... بررسی نقش و عملکرد غیرمتعهدان در جلسه‌ی سوم شورای حکام
- ۳۸۶..... بررسی اقدامات و نقش غیرمتعهدان در جلسه‌ی چهارم شورای حکام
- ۳۸۷..... بررسی نقش و عملکرد غیرمتعهدان در جلسه‌ی پنجم شورای حکام
- ۳۸۷..... بررسی اقدامات و نقش غیرمتعهدان در جلسه‌ی ششم شورای حکام
- ۳۸۸..... بررسی نقش و عملکرد غیرمتعهدان در قطعنامه‌ی هفتم شورای حکام
- ۳۸۹..... بررسی اقدامات و نقش غیرمتعهدان در قطعنامه‌ی هشتم شورای حکام
- ۳۹۰..... ۶- کشورهای عربی
- ۳۹۱..... نگرش‌های مختلف به فعالیت‌های هسته‌ای ایران در جهان عرب
- ..... بررسی مواضع اتحادیه‌ی عرب و سازمان کنفرانس اسلامی پیرامون موضوع هسته‌ای ایران
- ۳۹۷.....
- ۴۰۰..... موضع اعراب نسبت به اقدامات احتمالی آمریکا و اسرائیل علیه ایران
- ۴۰۲..... استفاده از ظرفیت اعراب

فصل پنجم

گزارش‌ها و قطعنامه‌های صادر شده پیرامون مسئله‌ی هسته‌ای ایران	۴۰۵
مقدمه	۴۰۷
نگاهی به تاریخچه، ساختار و نحوه‌ی عملکرد آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA)	۴۰۷
ارتباطات آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای با ایران	۴۱۱
الف) ارتباط آژانس با ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی	۴۱۱
ب) روابط آژانس با ایران پس از پیروزی انقلاب	۴۱۱
آغاز دوره‌ی تنش	۴۱۳
ج) دوره‌ی بحران	۴۱۸
گزارش‌ها	۴۱۹
زمینه‌های تدوین اولین گزارش دبیرکل	۴۱۹
اولین گزارش دبیرکل آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای به شورای حکام	۴۲۰
الف) مقدمه	۴۲۰
ب) پیشرفت‌های اخیر	۴۲۱
پ) اجرای پادمان	۴۲۴
پ-۱- واردات مواد هسته‌ای	۴۲۶
پ-۱-۱ فراوری UF_6	۴۲۶
پ-۱-۲ تبدیلات UF_4	۴۲۷
پ-۱-۳ تبدیلات UO_2	۴۲۷
پ-۲- برنامه‌ی غنی‌سازی اورانیوم	۴۲۹
واکنش ایران به اولین گزارش دبیرکل	۴۲۹
دومین گزارش دبیرکل آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای به شورای حکام	۴۳۰
الف- مقدمه	۴۳۰
ب- گاهشمار وقایع از ژوئن ۲۰۰۳	۴۳۲
ج- اجرای اقدامات پادمانی	۴۳۵
ج-۱- تبدیل اورانیوم	۴۳۵

- ج-۱-۱- فرآوری و UF₆ وارداتی ۴۳۷
- ج-۱-۲- فرآوری UF₄ وارداتی ۴۳۸
- ج-۱-۳- فرآوری UO₂ وارداتی ۴۳۹
- ج-۲- غنی‌سازی اورانیوم ۴۴۰
- ج-۲-۱- برنامه‌ی غنی‌سازی سانتریفیوژهای گازی ۴۴۰
- ج-۲-۲- برنامه‌ی لیزر ۴۴۴
- ج-۳- برنامه‌ی راکتور آب سنگین ۴۴۶
- د- یافته‌ها، ارزیابی‌ها و گام‌های بعدی ۴۴۷
- زمینه‌های تدوین گزارش سوم دبیر کل ۴۴۹
- سومین گزارش دبیر کل آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای به شورای حکام ۴۵۰
- اجرای موافقتنامه‌ی پادمان بر اساس معاهده NPT در
- جمهوری اسلامی ایران ۴۵۰
- گزارش دبیر کل ۴۵۰
- الف - مقدمه ۴۵۱
- ب- تاریخچه. از سپتامبر ۲۰۰۳ ..... ۴۵۴
- ج- فعالیت‌های ممیزی و بررسی (Verification) ۴۵۷
- ج-۲- آزمایش بازفرآوری ۴۵۹
- ج-۳- غنی‌سازی اورانیوم ۴۶۰
- ج-۳-۱- غنی‌سازی سانتریفیوژ گازی ۴۶۰
- ج-۳-۲- غنی‌سازی لیزری ۴۶۲
- ج-۴- برنامه‌ی راکتور آب سنگین ۴۶۴
- د- یافته‌ها ۴۶۵
- الف- قصور در گزارش ۴۶۶
- ب- قصور در ارائه‌ی اطلاعات طراحی برای ۴۶۷
- ج- قصور از همکاری برای تسهیل اجرای پادمان با توسل به پنهان‌کاری در
- فرصت‌های بسیار ۴۶۷
- د- ارزیابی‌ها و اقدامات بعدی ۴۶۷

۴۶۹.....	پیوست ۱.....
۴۶۹.....	تاریخچه‌ی فنی دقیق.....
۴۶۹.....	تبدیل اورانیوم مؤسسه‌ی تبدیل اورانیوم (UCF).....
۴۷۰.....	تجارب و آزمایش‌ها تبدیل اورانیوم.....
۴۷۵.....	تولید و استفاده‌ی UF _۶ .....
۴۷۶.....	تولید فلز اورانیوم.....
۴۷۶.....	آزمایش‌های بازفرآوری.....
۴۷۸.....	غنی‌سازی اورانیوم.....
۴۷۸.....	- غنی‌سازی به‌وسیله‌ی سانتریفیوژ گازی.....
۴۷۹.....	- تأسیسات نظنز.....
۴۸۱.....	- شرکت کالاکتریک.....
۴۸۲.....	- تحقیقات غنی‌سازی و فعالیت‌های توسعه.....
۴۸۴.....	- غنی‌سازی با لیزر.....
۴۸۹.....	- برنامه‌ی راکتور تحقیقاتی آب سنگین.....
۴۸۹.....	طراحی و هدف از IR-۴۰.....
۴۹۱.....	سلول داغ.....
۴۹۳.....	زمینه‌های تدوین گزارش چهارم دبیرکل آژانس.....
۴۹۷.....	پنجمین گزارش دبیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به شورای حکام.....
۵۰۳.....	برنامه‌ی سانتریفیوژ.....
۵۰۴.....	منشأ آلودگی.....
۵۰۶.....	آزمایش‌های تبدیل اورانیوم.....
۵۰۶.....	در مورد غنی‌سازی لیزری.....
۵۰۷.....	آزمایش‌های جداسازی پلوتونیوم.....
۵۰۷.....	سلول‌های داغ.....
۵۰۸.....	پروتنکل الحاقی.....
۵۰۸.....	بازرسی ریشه‌ها و منابع تهیه.....
۵۰۸.....	دیدارها و گفتگوهای شفاف.....

۵۰۹.....	تعلیق.....
۵۱۰.....	ایران گفت (استناد به گفته‌های ایران).....
۵۱۲.....	یافته‌های آژانس و گام‌های بعدی.....
۵۱۴.....	بررسی گزارش ژوئن ۲۰۰۴ دبیرکل.....
۵۱۵.....	واکنش ایران به گزارش دبیرکل.....
۵۱۶.....	متن کامل نامه‌ی ۱۰ ماده‌ای ایران به البرادعی.....
۵۱۹.....	FEP (IRN) -.....
۵۱۹.....	PFEP (IRM) -.....
۵۱۹.....	IR۴۰ (IRP) -.....

قطعه‌نامه‌ها

۵۲۳.....	اولین قطعه‌نامه‌ی شورای حکام.....
۵۲۶.....	پیامدهای صدور قطعه‌نامه‌ی نخست شورای حکام.....
۵۲۷.....	واکنش ایران به اولین قطعه‌نامه‌ی شورای حکام.....
۵۳۰.....	ارسال نامه‌ی ایران برای پذیرش پروتکل الحاقی.....
۵۳۰.....	مطالب مطروحه در دومین نشست شورای حکام.....
۵۳۲.....	دومین قطعه‌نامه‌ی شورای حکام.....
۵۳۶.....	واکنش ایران به دومین قطعه‌نامه شورای حکام.....
۵۳۷.....	سومین قطعه‌نامه‌ی شورای حکام.....
۵۴۰.....	بررسی قطعه‌نامه‌ی سوم شورای حکام.....
۵۴۱.....	واکنش ایران به سومین قطعه‌نامه‌ی شورای حکام.....
۵۴۲.....	حضور بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در ایران.....
۵۴۳.....	واکنش مقامات ایرانی به اتهامات مطرح شده.....
۵۴۵.....	بررسی ابعاد حضور دبیرکل در ایران و دیدار وی با مقامات ایرانی.....
۵۴۵.....	بررسی فضای سیاسی و تبلیغاتی قبل از تشکیل چهارمین اجلاس شورای حکام.....
۵۴۹.....	بررسی چهارمین نشست شورای حکام.....

۵۵۰	اظهارنظر رئیس آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، پیرامون اشتباه آژانس در مورد ایران
۵۵۱	چهارمین قطعنامه‌ی شورای حکام
۵۵۶	واکنش ایران به قطعنامه‌ی چهارم (از سرگرفتن قطعه‌سازی سانتریفیوژ)
۵۵۸	پنجمین قطعنامه‌ی شورای حکام
۵۶۱	بررسی قطعنامه‌ی پنجم شورای حکام
۵۶۲	درخواست دبیرکل آژانس انرژی هسته‌ای از ایران در زمینه‌ی توقف تولید سانتریفیوژ
۵۶۳	واکنش ایران به قطعنامه‌ی پنجم شورای حکام
۵۶۴	واکنش‌های نمایندگان مجلس شورای اسلامی و طرح مسئله‌ی آغاز مجدد غنی‌سازی اورانیوم
۵۶۴	بررسی موانع و مشکلات در آستانه‌ی اجلاس پاریس
۵۶۴	پذیرش تعلیق فعالیت‌های هسته‌ای از سوی جمهوری اسلامی ایران
۵۶۸	تأکید مقام معظم رهبری بر تعطیل‌نشدن فعالیت‌های هسته‌ای ایران
۵۶۹	ششمین قطعنامه‌ی شورای حکام
۵۷۲	بررسی قطعنامه‌ی ششم شورای حکام
۵۷۳	احساس پیروزی زودگذر ایران به دلیل عدم ارجاع پرونده به شورای امنیت
۵۷۵	دیدگاه کارشناسان پیرامون قطعنامه‌ی ششم
۵۷۶	اظهارنظر دبیرکل آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای پیرامون پایبندی ایران به مسئله‌ی تعلیق غنی‌سازی
۵۷۷	حضور بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در ایران برای بازدید از مرکز نظامی پارچین
۵۷۸	اذعان دبیرکل آژانس به عدم وجود مدرکی دال بر تلاش ایران برای دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای
۵۷۹	دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در خصوص مسائل هسته‌ای در آستانه‌ی سال جدید (۸۴)
۵۸۱	تشکیل اجلاس‌های شورای حکام
۵۸۲	واکنش ایران به گزارش شورای حکام

- ارسال نامه‌ی جمهوری اسلامی ایران جهت اطلاع‌رسانی تمهیدات مقدمات لازم برای
ازسرگیری UCF اصفهان..... ۵۸۴
- بررسی ابعاد مختلف تشکیل جلسه‌ی شورای حکام در پی رد طرح اروپا
از سوی ایران..... ۵۸۶
- بیانات مقام معظم رهبری در آستانه‌ی قطعنامه‌ی هفتم..... ۵۸۷
- هفتمین قطعنامه‌ی شورای حکام..... ۵۸۹
- آغاز به کار دولت جدید در ایران و دور تازه‌ی رسیدگی ز پیگیری پرونده‌ی هسته‌ای
ایران..... ۵۹۲
- بررسی ابعاد تغییر نحوه‌ی نگرش مسئولان ایرانی در خصوص پرونده‌ی هسته‌ای..... ۵۹۳
- بررسی فضای سیاسی حاکم بر روابط بین‌الملل در آستانه‌ی تشکیل اجلاس‌یه‌ی مجمع
عمومی سازمان ملل متحد..... ۵۹۴
- طرح پیشنهادی رئیس‌جمهور ایران در سازمان ملل متحد پیرامون مسائل هسته‌ای این
کشور..... ۵۹۴
- بررسی فضای سیاسی حاکم بر آژانس در آستانه‌ی اجلاس‌یه‌ی شورای حکام..... ۵۹۷
- هشتمین قطعنامه‌ی شورای حکام..... ۵۹۸
- بررسی مطالب طرح‌شده در قطعنامه‌ی هشتم شورای حکام..... ۶۰۲
- واکنش ایران به قطعنامه‌ی هشتم شورای حکام..... ۶۰۳
- واکنش مجلس شورای اسلامی به درخواست‌های قطعنامه‌ی شورای حکام..... ۶۰۳
- صادر بیانیه‌ی وزارت امور خارجه‌ی ایران مبنی بر لزوم اصلاح قطعنامه‌ی جدید
شورای حکام..... ۶۰۴
- بررسی موضوعات مختلف مطرح‌شده در بیانیه‌ی رسمی جمهوری اسلامی ایران..... ۶۰۴
- روزشمار..... ۶۰۷
- ضمایم..... ۶۶۹
- الف) ضمایم حقوقی..... ۶۷۱
- ۱- خلع سلاح و سابقه‌ی آن در سازمان ملل متحد..... ۶۷۱
- ناتلس‌های انجام‌شده در زمینه‌ی خلع سلاح در دوران سازمان ملل متحد..... ۶۷۲

۲- بررسی مفاد معاهده‌ی منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT).....	۶۷۴
الف- متن کامل پیمان منع گسترش سلاح‌های کشتار جمعی (NPT).....	۶۷۷
ب- بررسی امکان خروج از پیمان NPT.....	۶۸۲
۳- پروتکل الحاقی ۲+۹۳.....	۶۸۳
مواد پروتکل الحاقی ۲+۹۳.....	۶۸۴
۴- متن کامل اساسنامه‌ی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی.....	۶۸۹
۵- بررسی ساختار اساسنامه‌ی سازمان انرژی اتمی ایران.....	۷۱۴
۶- متن بیانیه‌ی مذاکرات تهران در اکتبر ۲۰۰۳- مشهور به توافق سعدآباد.....	۷۲۰
۷- متن توافق پاریس.....	۷۲۲
۸- متن پیشنهاد سه کشور اروپایی به ایران.....	۷۲۴
۹- اجلاس شورای حکام (IAEA).....	۷۳۳
۱۰- قطعنامه‌ی شورای حکام - سپتامبر ۲۰۰۳.....	۷۳۴
۱۱- قطعنامه‌ی شورای حکام درباره‌ی پرونده‌ی هسته‌ای ایران - نوامبر ۲۰۰۳.....	۷۳۸
۱۲- قطعنامه‌ی شورای حکام - مارس ۲۰۰۴.....	۷۴۲
۱۳- قطعنامه‌ی شورای حکام - ژوئن ۲۰۰۴.....	۷۴۵
۱۴- قطعنامه‌ی شورای حکام - سپتامبر ۲۰۰۴.....	۷۴۹
۱۵- قطعنامه‌ی شورای حکام - نوامبر ۲۰۰۴.....	۷۵۲
ب) ضمایم فنی.....	۷۸۹
چگونگی کشف انرژی هسته‌ای.....	۷۸۹
چگونگی انفجار هسته‌ای.....	۷۸۹
ج) ضمایم سیاسی.....	۸۱۱
د) سایت‌های اینترنتی.....	۸۳۱
کتابنامه.....	۸۳۷
نمایه.....	۸۵۱

مقدمه

امروزه در روابط بین‌الملل دستیابی به علوم و فناوری پیشرفته یکی از عناصر بسیار مهم در قدرت و توسعه پایدار به شمار می‌رود. بدون تردید دستیابی به انرژی پاک و حساس هسته‌ای علاوه بر افزایش وجهی ملی، زمینه‌ی بسیار مناسب برای دستیابی به قله‌های علم و توسعه را فراهم می‌سازد. بخش‌های کشاورزی، پزشکی و انرژی برق به برکت انرژی هسته‌ای به اوج پیشرفت و تعالی علمی دست یافته‌اند. جمهوری اسلامی ایران در چشم‌انداز بیست ساله‌ی خود برای آنکه بتواند قدرت اول منطقه شود، نیازمند انرژی هسته‌ای خواهد بود.

پیش از انقلاب اسلامی قدرت‌های بزرگ ایران را برای دستیابی به انرژی هسته‌ای تشویق می‌کردند و قراردادهای کلانی با دولت پهلوی منعقد می‌ساختند، اما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی همین قدرت‌ها برخلاف معاهده‌ی منع گسترش و تکثیر سلاح‌های هسته‌ای نه تنها کمک‌های خود را از جمهوری اسلامی دریغ ورزیدند، بلکه به دلیل پیگیری جمهوری اسلامی برای دستیابی به انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای پرونده‌های حقوقی در آژانس برای ایران به‌وجود آوردند و برخلاف تمامی مقررات بین‌المللی پرونده‌ی ایران را به شورای امنیت سازمان ملل ارجاع دادند و چندین قطعنامه علیه جمهوری اسلامی در شورای امنیت تصویب کردند تا با فشار بر ملت و دولت جمهوری اسلامی ایران این ملت پرسابقه و دارای پیشینه‌ی دراز تاریخی را از حق مسلم داشتن انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای محروم سازند.

مطالعه‌ی سیر تحولات پنجاه ساله‌ی انرژی هسته‌ای در ایران به‌خصوص در

سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی می‌تواند ملت ما را هرچه بیشتر با ابعاد حقوقی - سیاسی موضوع انرژی هسته‌ای ایران آشنا سازد. به همین دلیل مرکز اسناد انقلاب اسلامی براساس رسالت خویش برای روشن شدن ابعاد مختلف این پرونده‌ی ملی اقدام به تحقیق و انتشار «سیر تحولات پنجاه ساله‌ی انرژی هسته‌ای در ایران» نموده است. امید دارد با این کتاب ضمن ارائه‌ی تحلیلی از ماهیت و هدف انرژی هسته‌ای در ایران به فراخ‌تر شدن حوزه‌های مطالعه و پژوهش در این زمینه کمک و یاری برساند.

در پایان ضمن تشکر از نویسنده‌ی محترم آقای مهدی غلیخان‌ی صدر، از تلاش‌های آقایان دکتر اکبر اشرفی معاون محترم پژوهشی، علی کردی، مدیر محترم بخش تحقیق و ابوالفضل صادقی مدیر گروه تاریخ و روابط خارجی و همکاران پرتلاش معاونت محترم انتشارات قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی

پیشگفتار

فناوری هسته‌ای در جهان امروز از پیچیده‌ترین مباحث علوم و تکنولوژی به‌شمار می‌آید و اهمیت و کاربرد روزافزون آن در حوزه‌های مختلف، در حال حاضر جزء رویکردهای اصلی دولت‌ها و یکی از مظاهر پیشرفت و توسعه‌یافتگی است.

از سوی دیگر؛ از اولویت‌های مهم هر کشور در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی بررسی، اصلاح و استفاده بهینه‌ی از منابع موجود انرژی در آن کشور است، لذا امروزه بحران‌های سیاسی و اقتصادی و مسائلی نظیر محدودیت ذخایر فسیلی، نگرانی‌های زیست‌محیطی، ازدیاد جمعیت، رشد اقتصادی، همگی مباحث جهان شمولی هستند که با گستردگی تمام فکر اندیشمندان را در یافتن راهکارهای مناسب در حل معضلات انرژی در جهان به خود مشغول داشته‌اند.

در این میان ایران نیز علی‌رغم برخورداری از ذخایر خدادادی نفت (که صدا البته عمر بهره‌برداری از آن محدود است) از اواسط دهه چهل شمسی و با حمایت و نظارت ویژه غرب و مشخصاً ایالات متحده‌ی آمریکا اقدامات خود در حوزه فناوری هسته‌ای را آغاز کرد که تکنولوژی وارداتی و کاملاً وابسته و بیشتر آزمایشگاهی بود.

اما با پیروزی انقلاب اسلامی، ایران در حالی برای دستیابی به فناوری شکافت هسته به منظور تولید انرژی تلاش‌های جدیدی را شروع کرد که کشورمان از یک سو درگیر یک جنگ گسترده‌ی تحمیلی شده بود و از سوی دیگر تحریم‌های بینگینی اعمال شدند.

براین اساس ایران یک راه بیشتر پیش‌روی نداشت و آن تکیه بر منابع داخلی در دو بخش نرم‌افزاری و سخت‌افزاری بود، لذا با فروکش کردن آتش جنگ تحمیلی، دستیابی و توسعه‌ی فناوری هسته‌ای (با رویکردی بومی و البته با اتکاء به همت دانشمندان جوان وطنی) به‌طور ویژه در دستور کار قرار گرفت.

در این زمان کلیه‌ی فعالیت‌های هسته‌ای ایران تحت نظارت آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای در حال انجام بود تا با هوجبگری گروهک منافقین و در پی آن شانتاژ رسانه‌ای غرب فعالیت‌های هسته‌ای ایران، در کانون توجهات جهانی قرار گرفت و دشمنان از همه ابزار

تبلیغاتی خود برای غیر صلح‌آمیز جلوه دادن فعالیت‌های ایران و تلاش برای دستیابی به بمب اتمی استفاده کردند و با رویه‌ای کاملاً سیاسی کار را به تهدید و تحریم‌های بین‌المللی نیز کشاندند.

اما برخورد‌های دوگانه و کاملاً تبعیض‌آمیز کشورهای غربی در استفاده ایران از این «حق مسلم خود» (که در بخش‌های مختلف کتاب مورد بررسی قرار گرفته است) و در مقابل آن ایستادگی غیرتمندانه‌ی ایران باعث شده است امروزه صیانت از حقوق حق‌هی ملت ایران در دستیابی و استفاده از این نعمت خدادادی از مظاهر پایمردی و استقلال‌طلبی نظام جمهوری اسلامی در عرصه بین‌المللی بشمار آید که در تداوم موج استعمارستیز ملی شدن نفت کشورمان قرار دارد.

هرچند ارزش ملی شدن صنعت نفت در تاریخ ایران به جای خود باقی است، اما سیر تاریخ نشان می‌دهد که اهمیت دستیابی و به‌کارگیری فناوری هسته‌ای در کشور ما، از کشف و استخراج نفت (آن زمان که برای اولین بار در ایران نفت استخراج شد) بیشتر است.

در حال حاضر و با توجه به تأکیدات مقام معظم رهبری بر استفاده‌ی صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای با رویکرد «پیشرفت، ارائه منطق روشن و پافشاری بر حق ملت بدون عقب‌نشینی»، ایران به الگویی در منطقه و جهان مبدل شده که با بهره‌برداری صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای، صلح و امنیت را برای خود، منطقه و دیگر کشورهای اسلامی به ارمغان خواهد آورد.

و صداالله مردم همیشه به یاد خواهند داشت که ایران عزتمندی که مقابل سلطه‌گران ایستاد و سر سوزنی هم‌عقب نشست در سایه‌ی رهنمودهای راهگشای رهبری، همت مسئولان خدوم و کار مضاعف دانشمندان هسته‌ای خود به این جایگاه رفیع نائل آمد.

با توجه به آنچه ذکر شد، در مجوعه پیش‌روی برای ادای دینی هرچند ناچیز به جهادگران گمنام عرصه‌ی فناوری هسته‌ای کشور، با رویکردی تاریخی، سیاسی، حقوقی و فنی با یاری خداوند و در حد توان و بضاعت نگارنده، کوشیده شد در مدت سه سال و علی‌رغم سختی‌ها و محدودیت‌های دسترسی به منابع، سیر تحولات فناوری هسته‌ای کشورمان در نیم‌قرن فعالیت پرفراز و نشیب آن بررسی و تدوین شود و گامی در جهت آشنایی مخاطبان در این زمینه برداشته شود. (انشاءالله)

و بجاست از حمایت‌های بی‌دریغ مجموعه‌ی متخصص و متعهد مرکز اسناد انقلاب اسلامی در تمام مراحل تحقیق تا انتشار این اثر خصوصاً عنایت حجت‌الاسلام والمسلمین حسین‌یان قدردانی نموده و همچنین از همکاری و همیاری پژوهشگر ارزنده سرکار خانم منیژه سادات طباطبایی (همسر اینجانب)، در تکمیل این مجموعه سپاسگزاری کنم.

مهدی علیخانی صدر